

Skattelette og statsstøtte til hjemmetjenester som tiltak mot svart økonomi

-litt om svenske erfaringer og norske alternativer

1. Skatt og skattelette som virkemiddel
2. Svenske ordninger
3. Virkning på svart økonomi
4. Virkninger på sysselsetting og statsfinanser
5. Inntektsfordeling
6. Skattefradrag en variant av statstilskudd
7. Men også andre skattetiltak kan virke
8. Ulike typer tiltak i sammenheng

Mai 2014

* * *

Mye renhold, oppussing og ombygging av privatboliger skjer "svart". Det "spares" samlet sett mye på moms, arbeidsgiveravgift og skatt. Risikoen for å bli tatt eller straffet er liten. Store skatteinntekter unndras, og det bygges opp kriminelle nettverk. Det dreier seg også ofte om sosial dumping. Stoltenberg-regjeringen innførte en rekke tiltak mot sosial dumping, men disse har mindre effekt overfor "hjemmetjenester".

Det er et problem både for de seriøse bedriftene, for arbeidstakerne og for samfunnet. Aktiviteten er vanskelig å kontrollere. Det dreier seg om små prosjekter, private oppdragsgivere, ofte om utenlandske arbeidstakere og selvstendige næringsdrivende. Det arbeides ofte kort tid av gangen, og oppgjør kan skje kontant. Formidling kan skje i uformelle nettverk.

Dette er et alvorlig samfunnsproblem, da det svekker skattemoralen og undergraver de institusjoner som skal sikre økonomisk effektivitet og rimelig fordeling av makt og inntekt. I et rikt samfunn vil problemet være økende både fordi tjenester stadig blir dyrere og fordi befolkningen vil ha mer av dem, jo høyere inntektsnivået er.

I det følgende omtaler vi at skatt er et veletablert virkemiddel i samfunnsstyringen. Å gå langt i skattelette for visse aktiviteter støter imidlertid mot andre viktige hensyn:

- Det kan virke ulogisk å måtte premiere noen for å følge spillereglene
- Det skaper byråkrati og kompliserer skattesystemet
- Det premierer lett eiere av bolig som allerede er sterkt favorisert og driver opp boligpriser på bekostning av de som ikke eier
- Skattetapet kan låse seg fast, selv om de positive effektene svekkes

I dette notatet redegjør vi mest for svenske erfaringer på området med tanke på en norsk virkelighet, der det allerede er visse særordninger for tjenester til private hjem. Hovedbildet er at slike tiltak kan ha en begrenset effekt mot svart arbeid. Omgåelsesproblemer og kontrollbehov er betydelig og ordningene kan bli krevende å bygge ned.

Fradrag i skatt for innkjøper (f eks ROT-fradrag) slår ut annerledes sosialt enn skatteunntak og tilskuddsordninger direkte overfor utførerne av tjenestene. Særordninger kan aldri redusere verdien av godt fungerende generelle ordninger for arbeidsmarked og skatt og kan over tid undergrave slike.

1. SKATT OG SKATTELETTE SOM VIRKEMIDDEL

Over tid har skattesystemet i mange land vært brukt til å stimulere visse økonomiske aktiviteter som et alternativ til statlige støtteordninger. Paradoksalt nok har høyresiden vært mer aktivistisk i retning av å påvirke folks adferd på denne måten enn venstresiden som har vært mer orientert mot andre virkemidler. Et unntak i Norge er fradrag for fagorganisering der høyresiden har bremset, mens det er blitt bredere enighet om å støtte forskning på denne måten.

Etter en lang periode etter skattereformen tidlig på 1990-tallet med nedbygging av fradragsordninger, har interessen økt for å etablere slike for tjenester til private hjem. Både i Norge og utlandet har motivet vært å begrense svart økonomi og/eller å påvirke aktiviteten i byggebransjen.

Det står i regjeringens plattform at den vil: «Utrede gevinster og konsekvenser av et ROT-fradrag». ROT (rehabilitering, oppussing og tilbygg) ble utredet i 2009 i Norge av Skatteunndragelsesutvalget (NOU 2009: 4). Det kom med flere forslag mot svart kontantøkonomi og svart arbeid. Flertallet på 13 av 15 gikk imidlertid imot å innføre fradrag for oppussing og mente tiltaket ville ha begrenset effekt på svart arbeid. Utvalget vurderte ikke ROT-fradrag som virkemiddel mot lavkonjunktur, da det lå utenfor mandatet.

Norge har tidligere hatt et "arealtilskott" som ble innført som en kompensasjon for at moms ble innført på boligbygging. Det ble etter hvert faset ut.

Fra et arbeidsmarkedsperspektiv må en se positivt på at staten vil bruke ressurser på å fremme seriøsitet og bekjempe svart økonomi gjennom økonomiske virkemidler. Spørsmålet er hvilket av fire typer tiltak som er "best":

- ROT-fradrag eller tilsvarende
- Subsidier eller utbetaling av offentlig støtte
- Fritak for eller redusert merverdiavgift
- Skatte- og avgiftsunntak for omsetning lavere enn visse grenseverdier

I det følgende omtaler vi nokså bredt svenske erfaringer med skattefradragsordningene deres. Vi ser også på alternativer til disse, bl.a med utgangspunkt i at også Norge har noe slikt. Slike tiltak kan være "gode" og "dårlige"

2. SVENSKE ORDNINGER

Sverige har over lang tid hatt skatteordninger for å redusere svart arbeid og påvirke sysselsettingssituasjonen. Begrunnelsen for ordningene har variert over tid og mellom de politiske partier og andre aktører. Det startet med konjunkturmessige hensyn med et ønske om å stimulere sysselsetting og aktivitet. Senere har begrunnelsen i større grad vært hensynet til å begrense svart arbeid. Ettersom ordningene består over tid, etablerer de seg som mer permanente innslag i skattesystemet.

Før dagens permanente ordninger var det ROT-fradrag (Rehabilitering, ombygging, tilbygg) i tre tidligere perioder:

- 15. februar 1993 - 31. desember 1994
- 15. april 1996 - 31. mars 1999
- 15. april 2004 - 30. juni 2005

Fradraget var på 30 pst. av arbeidskostnader og maksimalt 10 500 kroner per eier, og fradrag gjaldt også leiligheter. Nå er leiligheter utelukket.

I desember 2008 kom dagens ROT-fradrag. Boligeiere får 50 pst. i skattefradrag av arbeidskostnader ved oppussing, ombygging og tilbygg i egen bolig og fritidsbolig.

I 2007 innførte Sverige også et RUT-fradrag (Rengjøring, Underhåll, Tvatt) i skatten på 50 pst. ved leie av arbeid i hjemmet. Skattereduksjonen ROT og RUT har samlet maksgrense 50 000 per år per eier, 100 000 for to som bor sammen.

En midlertidig ROT-ordning får boligeiere til å framskynde oppussing for å benytte ordningen. I en permanent ordning forsvinner incentivet til å framskynde oppussing, samtidig som oppussingen øker permanent. Ordningen mister virkning som motkonjunkturtiltak.

I utgangspunktet var ROT- og RUT basert på at boligeierne betalte beløpet til utførerne av tjenestene, og deretter sendte inn krav på refusjon. I 2009 fikk en "fakturaordningen" hvor boligeierne betaler regningen, fratrukket ROT-fradraget. Faktura sendes skattemyndighetene som betaler utførerne.

I 2012 ble det utbetalt 14,6 mrd. kroner i ROT-fradrag og 2,2 mrd. kroner i RUT-fradrag. Som følge av EØS-regler var det t.o.m. 2012 gått 100 mill. kroner i ROT og RUT til utlandet.

3. VIRKNING PÅ SVART ØKONOMI

Det svenske Skatteverket hadde en gjennomgang i 2011 ("Om RUT och ROT och VITT och SVART"). I denne sammenheng blir fradraget for byggetjenester det langt største gjennom ROT, mens RUT-fradraget til husholdningstjenester har fått klart mindre omfang.

For 2010 var tallene:

- RUT-fradrag for 1,3 mrd. kroner (økt til 2,2 mrd. kroner i 2012). 89 pst. dreide seg om renhold. Det dreide seg om 5 000 årsverk
- ROT-fradrag for 13,5 mrd. (økt til 14,6 mrd. i 2012). Det ble brukt av 870 000 personer. Gjennomsnittsfradraget var 15 500 kroner. Det dreide seg om 30 000 årsverk. Dermed var verdien av ROT-arbeid inklusive moms 27 mrd. kroner.

Gjennomsnittlig timepris for hvitt snekkerarbeid ble beregnet til 265 kroner etter fradraget på 50 pst. (530 kroner før fradrag). Tilsvarende svart timepris ble anslått å være 170 kroner per time. Den store forskjellen skyldes den store skattekiln (lønn etter skatt mer lik), men kan også skyldes både kvalitetsforskjellen og betalingsvilligheten for å operere hvitt.

Om ROT-fradraget bortfalt tyder en undersøkelse for Skatteverket på at fortsatt 56 pst. av de med fradrag ville kjøpt samme mengde hvitt og 6 pst. kjøpt svart, dvs. 1 800 årsverk.

Svart oppussing var i 2005 i følge tall rapportert av Skatteverket 18,7 mill. timer. ROT reduserte dette med 2,6 mill. timer eller 14 pst. Skatteverkets anslag for reduksjon i svart arbeid er basert på overgang fra svart til hvitt på kjøpersiden. ROT øker omfanget av aktivitet på leverandørsiden. Hvis det skjer betydelig fusk og svart arbeid internt i bedrifter som får ROT-subsidier, slik som er grundig avdekket i Sverige, og beskrevet i vedlegg 2, kan det ikke utelukkes at svart arbeid faktisk øker samlet sett.

Skatteverket mener det kan hende at ROT/RUT-fradrag har bidratt til mindre aksept for svart arbeid. Det har gjort det billigere å kjøpe hvitt, og flere gjør det.

Skatteverket anslo i 2011 at bevisst fusk med ordningen utgjorde rundt 200 mill. kroner i året, og feil rundt 550 mill. kroner i året. Skatteverket brukte i 2010 rundt 200 årsverk til å administrere ROT og RUT, med administrative kostnader på 110 mill. kroner.

4. VIRKNINGER PÅ SYSSELSETTING OG STATSFINANSER

Det er ikke enkelt å anslå sysselsettingseffektene av den svenske ROT-ordningen. Som for andre tiltak som stimulerer etterspørselen i økonomien, enten det dreier seg om skattekutt eller økte offentlige utgifter, øker sysselsettingen. Aktiviteten i byggebransjen øker fordi det blir mer lønnsomt å pusse opp hvitt. Også budsjettbalansen svekkes. Skattekuttet oppveies ikke av økt skatteinngang. Samlet effekt på sysselsettingen og ledigheten i samfunnet vil avhenge av tre forhold:

- Hvordan boligeierne bruker pengene sine med ROT-ordningen
- Hvor sysselsettingen i ROT hentes fra
- Ringvirkninger i økonomien

Anslag på økt omfang av oppussing er svært usikkert. Mesteparten av arbeidet hadde trolig vært gjennomført uansett. Mye av ROT-fradragene bidrar dermed i første omgang bare til å øke disponibel inntekt hos boligeierne.

Effektene kan illustreres med Skatteverkets tall. Samlet ROT-fradrag er 13,5 mrd. kroner, verdien av ROT-arbeidet inklusive moms og arbeidsgiveravgift er på 27 mrd. kroner. Med bruttokostnad på 500 kroner per time eller 900 000 kroner per årsverk som gir dette 30 000 årsverk. Hvis 56 pst. av ROT-arbeidet hadde vært gjennomført og hvitt i tråd med Skatteverkets undersøkelse, ville sysselsettingen i hvit oppussing uten ROT-tilskudd vært på 16 800 årsverk. Ekstra sysselsetting i oppussing pga. ROT er dermed på 13 200 årsverk.

Hvis en i stedet hadde brukt 13,5 mrd. kroner på å kjøpe inn offentlig oppussing til 900 000 kroner per årsverk ville en fått en større sysselsettingsvirkning. De som mottar ROT-tilskudd, og pusset opp uansett, vil bruke noe av de ekstra midlene fra ROT til etterspørsel som øker sysselsettingen i resten av økonomien. Samtidig, de som ikke hadde pusset opp uten ROT-ordningen må finansiere halvdel av arbeidskostnadene som ikke dekkes av ROT, samt materialer. Dette reduserer bruken av penger på andre områder. Nettoeffekten er ikke lett å anslå.

Virkningen både av ROT og offentlig oppussing avhenger av hvor arbeidskraften hentes fra. Den vil hentes fra ledighetskøen, fra svart arbeid, fra allerede sysselsatte i byggebransjen, fra sysselsatte i andre næringer og fra import av arbeidskraft. Ved lavkonjunktur, med høy ledighet vil mange trekkes fra ledighetskøen. Når ledigheten er lav vil sysselsettingen i stor grad komme fra de som allerede er sysselsatt eller ved import av arbeidskraft. I en "norsk arbeidsmarkedssituasjon" ville trolig mye komme som import fra Polen og Baltikum.

Både sysselsettingen ved oppussing gjennom ROT eller i offentlig regi vil ha ringvirkninger gjennom etterspørsel fra de som ansettes. Ved stor import av arbeidskraft vil mye av disse økonomiske ringvirkningene komme i utlandet.

Virkingen av ROT og tilsvarende beløp brukt på offentlig oppussing vil i utgangspunktet være relativt like mht. sysselsettingseffekt. En fordel med offentlige innkjøp/ansettelser er at de mer kan skreddersys mot de områder lokalt som har sysselsettingsproblemer. Det gir også en bedre mulighet til skattemessig kontroll og kontroll av sosial dumping.

Penger brukt på ROT eller offentlig oppgradering vil også gi skatteinntekter fra den direkte etterspørselen og de økonomiske ringvirkningene det skaper. Ingen av delene genererer så mye skatteinntekter at det kompenserer for den opprinnelige belastningen på offentlige budsjetter, som dermed svekkes.

5. INNTEKTSFORDELING

Et viktig hensyn å vurdere ved bruk av offentlige midler er virkningen på inntektsfordelingen mellom ulike grupper. Staten bruker store ressurser på å utjevne ulikheter i en markedsøkonomisk virkelighet som trekker i oppsplittende retning. Da er det viktig at ytterligere virkemiddelinnsetts ikke motvirker den generelle fordelingspolitikken.

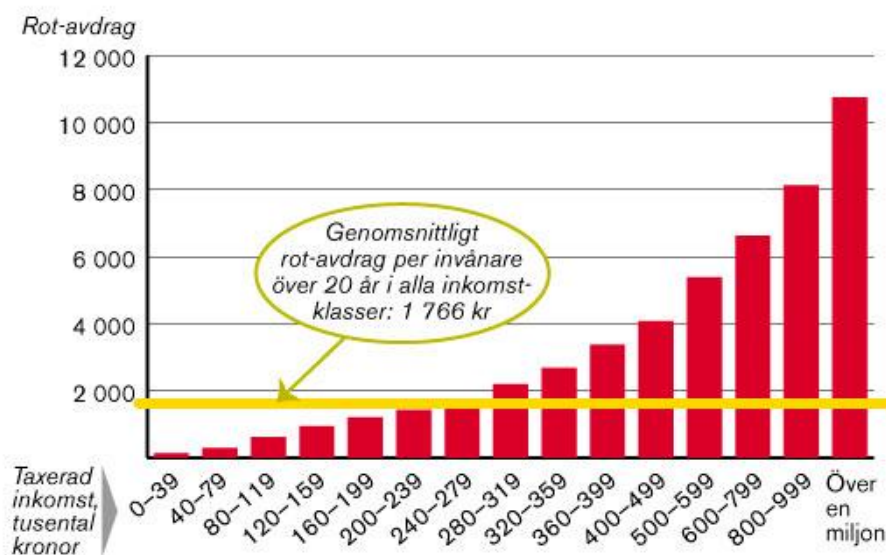
Generelt er det slik at fradragordninger i utgangspunktet bare virker overfor dem som er i skatteposisjon. Det betyr at lavinntektsgrupper /lavlønte, studerende og minstepensjonister) kan falle utenfor.

I Sverige er det god oversikt over fordeling av ROT-fradrag til ulike husholdningstyper. ROT-fradraget er en sosialt skjev ordning. ROT kommer bare dem til gode som eier bolig eller feriebolig og i tillegg er i skatteposisjon. I 2011 hadde 16 pst. av de med inntekt på 280-319 000 ROT-fradrag. 46 pst. med inntekt over 1 mill. hadde fradrag.

Voksne med over 1 mill. kroner i inntekt hadde i snitt 10 800 kroner i ROT-fradrag. De med inntekt på 300 000 kroner hadde 2200 kroner i snitt, se figuren nedenfor fra den svenske leierboerforeningen, basert på tall fra SCB.

5 mrd. kroner av drøyt 13,3 mrd. kroner i ROT-avdrag gikk til inntektsgruppen over 400 000 kroner, som utgjorde 12,5 pst. av befolkningen. 2 mrd. kroner gikk til gruppen over 600 000 kroner som utgjorde 3-4 pst. av befolkningen.

Rot-avdrag per invånare över 20 år i olika inkomstklasser, Riket 2011

Källa: SCB

Det er liten grunn til å anta at fordelingseffektene av et ROT-fradrag i Norge vil bli vesentlig forskjellig fra i Sverige.? Boligeiere med høy inntekt vil få mye av gevinsten. Boliger er favorisert skattemessig framfor andre investeringer. Det pusses opp i private hjem for over 60 mrd. kroner per år og i fritidsboliger for 7-8 mrd. kroner i følge Prognoseinstituttet, dobbelte av Europa per innbygger. ROT vil vri enda mer investeringer i retning av egen bolig. Boliginvesteringer er i dag skattefavorisert gjennom et stort rentefradrag.

6. SKATTEFRADRAK EN VARIANT AV STATSTILSKUDD

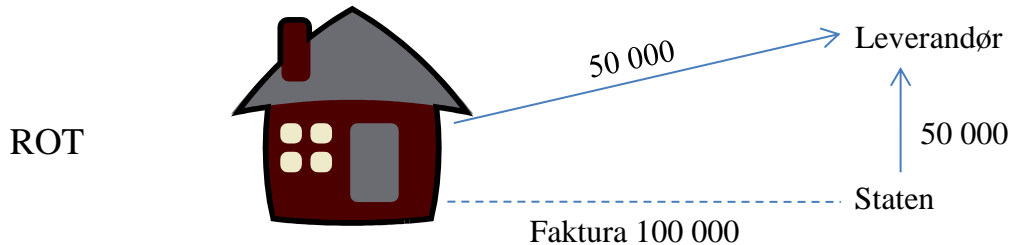
I den svenske ordningen kan hver person i husholdet ha en oppdragsutgift på (maksimalt) 100 000 kroner per år og få skattefradrag på 50 000 kroner. Dette betyr at boligeier bare betaler halvparten av den hvite prisen, for arbeid til renhold, oppussing og ombygging i egen bolig/fritidsbolig. Resten dekkes gjennom fradrag i skatten.

En ordning med skattefradrag har mye likhet med en statlig tilskuddsordning. Skattefradraget virker på samme måte som en utgift for staten. I stedet for å påta seg en utgift gir staten avkall på en inntekt det i utgangspunktet skulle motta i form av ev skatt.

Parallellen til statstilskudd fremkommer ved at staten faktisk foretar en utbetaling i dette skattearrangementet. Husholdet betaler bare halve beløpet til tjenesteyteren. Deretter sendes fakturaen til skattemyndighetene som utbetaler resten av beløpet direkte til entreprenør eller renholdsfirma.

ROT/RUT-ordningene likner på statstilskudd

Hjemmetjeneste

Kunden betaler halvparten til firma og sender faktura til staten.

Forskjellen på en ordning med skattefradrag sammenliknet med statsstøtte kan være:

- Det virker mindre sosialt fordi det avskjærer de med lav eller ingen skattbar inntekt
- Den blir mer personrettet, slik at hushold med barn og andre uten inntekt får mindre enn de med flere høyinntektstakere.
- En tilskuddsordning kan generelt målrettes bedre f eks ved å gi kun en ramme per hushold

Den svenske ordningen er begrenset til de som eier bolig. En stor gruppe leiere vil da falle utenfor; grupper som ofte også har lavere inntekter (studenter, pensjonister, trygdede)

7. MEN OGSÅ ANDRE SKATTETILTAK KAN VIRKE

I Norge har skattefradrag for utgifter i hjemmet vært forbeholdt barnepass. Som forelder har du krav på fradrag for dokumenterte utgifter til pass og stell av barn som er 11 år eller yngre. Fradraget er i inntekt og kan være opptil 25 000 kroner for første barn og maksimalt 15 000 for det neste. Eksempler på utgifter du kan få fradrag for er utgifter til dagmamma, barnehage, skolefritidsordning.

Et annet eksempel på en skattelettelse som ligger nærmere svart økonomi-problemet er en spesiell behandling av private arbeidsoppdrag i hjemmet. Der er den som utfører arbeidet å anse som arbeidstaker og kjøperen som arbeidsgiver.

Det er en forenklet ordning for skattetrekk og fritak for arbeidsgiveravgift på opptil 60 000 kroner per husstand per år. Den andre skattefordelen er at det ikke påløper merverdiavgift for disse transaksjonene. Ordningen omfatter ikke næringsdrivende, noe som innebærer at husholdningen blir "arbeidsgiver".

Beløp under 6 000 kroner i vederlag for arbeidsgivers hjem eller fritidsbolig rapporteres ikke. For beløp over 6 000 kroner skal det rapporteres til skatteetaten slik at beskatning kan skje, også for det beløpet som er fritatt arbeidsgiveravgift

Et alternativ eller supplement til denne ordningen kunne være et unntak eller helt eller delvis fritak for merverdiavgift også for næringsdrivende. Slikt unntak, fritak eller redusert sats har lenge vært virksom for en rekke tjenester, men også noen varer. Mens alminnelig sats er 25 pst., er satsen 15 pst. for matvarer og 8 pst. for en del utleie, slik som for hotellrom.

I dag er bl.a. omsetning og utleie av fast eiendom, helsetjenester og alternativ behandling, en del sosiale tjenester, undervisning, kulturelle tjenester og finansielle tjenester unntatt fra loven. Mange tjenester er også fritatt, såkalt nullsats for utgående merverdiavgift, men kan trekke fra inngående. Det gjelder bl.a. aviser, bøker og visse tidsskrifter, men også ulike tjenester slik som kjøp av el-biler og tax-free salg.

Omfanget av denne ordningen har imidlertid blitt beskjedent.

8. ULIKE TYPER TILTAK I SAMMENHENG

At det er en viss sammenheng mellom skatte- og tilskuddsordningene omtalt foran, ser en ved å stille dem sammen for å tydeliggjøre likheter og forskjeller i de økonomiske virkninger i form av skattesats en "unnslipper"

Skattesatser som "unslippes"

	ROT/RUT	Norsk fritak (60 000)	Momsfritaksordning
Skattefradrag	50%		
Momsfritak		20%	20%
Arbeidsgiveravgift		15%	
Totalt	50%	35%	20%

Tiltakene har også noe ulikt virkeområde etter hvem som omfattes eller berøres

Den svenske ordningen har "minst sosial profil". Mens både direkte statstilskudd og avgiftsfritaket kan gå til alle, vil fradraget i Sverige kun omfatte de som eier bolig og samtidig har inntekt over et visst nivå.

Skattefradragets ordning er mindre inkluderende enn tilskudd og momsfritak

ROT/RUT	Tilskudd	Momsfritaksordning
Eiere	Alle	Alle
Bare skatteposisjon	Alle	Alle

Et offentlig utvalg i Norge, Skatteunndragelsesutvalget (NOU 2009:4), utredet og foreslo tiltak mot skatteunndragelser. Utvalget foreslo også, noe som ble fulgt opp av regjeringen, at kjøper av tjenester kan gjøres medansvarlig for skatt og merverdiavgift som de som leverer tjenesten har unndratt, om kjøpesummen overstiger 10 000 kroner og kjøperen ikke har betalt via bank. I tråd med utvalgets forslag blir næringsdrivende nå også nektet fradrag for kontante kjøp av varer eller tjenester over 10 000 kroner.

Utvalget foreslo og regjeringen fulgte opp innføring av det svenske opplegget med umiddelbar journalføring av tilstedeværende personale i restaurant- og frisørnæringen og bilverksteder. Ordningen gjør at arbeidsgiver ikke kan si at en arbeidstaker nettopp har begynt når kontrollen kommer. Utvalget foreslo ikke ordningen for bygg- og anlegg fordi det der er krav til ID-kort, det skal føres oversiktsliste over ansatte daglig som inneholder navn, fødselsdato på alle på byggeplassen.

Utvalget ba myndighetene vurdere om det offentlige bør stimulere til private formidlingssentraler for håndverksarbeid, tilsvarende drosjesentraler, som kan bedre kontroll. De peker på at dette kanskje bare har effekt for ellers lovlydige.

Fafo foreslår i sin rapport ("Privatmarkedet i byggenæringen") skjerpet kontroll fra forsikringsselskapene ved skader om at arbeid er utført hvitt, strengere straff for å benytte svart arbeid, hyppigere tilsyn fra offentlige myndigheter og det å gi regional verneombud større mulighet til å drive tilsyn i privatmarkedet. Det vil alle kunne være svært virksomme tiltak i følge bedrifter i markedet. Disse tiltakene scorer nesten like høyt som effektive tiltak mot svart arbeid i følge bedriftene, som ROT-fradrag, som er det bedriftene foretrekker mest. Også FAFO peker på et mulig tiltak som formidlingssentraler for kjøp av hvite tjenester.

FAFO viser til at strengere krav til forsikringer og dokumentasjon ved salg av bolig kan ha effekt, da det påfører kjøper av svart arbeid stor usikkerhet. Det kan innføres krav om byggefeilforsikring, noe som i dag ikke eksisterer.

FAFO viser til at en kan utvide området for hva som er byggesøknadspliktig, og samtidig forenkle systemet. De viser også til at å innføre nye kompetansekrav for bygningsarbeidere, slik som for elektrikere, kan øke rekruttering. Krav om fagbrev kan gjøre det vanskeligere for useriøse å operere.

Flere land med fradrag for arbeid i hjemmet har brukt dette som et konjunkturpolitisk virkemiddel for å redusere ledighet.

Det er skattefradragsordninger bl.a. i Finland og Danmark. I Finland kan skattereduksjonen utgjøre 60 pst. av merverdipliktig arbeidsbetaling, når tjenesten kjøpes fra næringsdrivende. Maksimalt fradrag er 2300 euro per person for husarbeid og inntil 1150 per person for vedlikehold, men maksimalt 2 300 per år samlet. Danmark har siden 1996 hatt et system med hjemmeservice, men i 2004 ble ordningen innsnevret ved krav om at minst en i husholdningen må være over 65 år.

Ifølge Skatteunndragelsesutvalget skyldes innstramningen at ordningen primært ble benyttet av velstående personer, at arbeidsledigheten var redusert, målet om ansettelse av innvandrere ikke var nådd, og at svart arbeid bare falt med 7 prosent. Støtten er 40 pst. Maksimal årlig støtte er 24 000 danske kroner per husholdning og selger.

Vedlegg

GLIMT FRA DOKUMENTASJON I SVERIGE

1. Økonomiske beregninger

Når Skatteverket regner om fra ROT-fradrag til antall årsverk, legger de til grunn en brutto hvit timepris på 500 kroner i tråd med tall fra undersøkelser. De kommer dermed til 30 000 årsverk. I "RUT och ROT 2010 Succesen fortsetter" fra Føretagerne i legges det til grunn en bruttokostnad på 400 kroner ved omregning. De kommer dermed til 65 mill. arbeidstimer eller 38 000 årsverk. Dette er dermed 8000 flere årsverk i ROT-virksomhet enn det Skatteverket anslår. Føretagerne peker på at om halvparten av de 38 000 er nye heltidsjobber, er økningen dermed 19 000 pga. ROT, om 30 pst. er nye er økningen på 11 500 årsverk.

Føretagerne beregner 20 pst. moms på totalen av arbeidskostnader og materialer 34 mrd. kroner, og vel 30 pst. arbeidsgiveravgift på de 26 mrd. i arbeidskraftkostnader. Dette gir 14,5 mrd. kroner. De sier så at til dette kommer de ansattes og foretakenes inntektsskatt, forbruksskatter etc. For hver krone i ROT-fradrag kommer derfor i følge Føretagerne 1,5-2 kroner tilbake til staten. Som de sier: "Vi kan alltså konstatere at ROT-avdraget ger et pluss for statskassan".

I en fotnote skriver de at om en antar at halvparten av arbeidet uansett utføres vil økning i skatteinntekter gå opp i opp med ROT-fradraget.

Dersom mesteparten av det hvite arbeidet ville vært utført uansett, slik Skatteverket antar, vil staten gå i minus med Føretagernes beregningsmetode. Føretagerne overvurderer antall årsverk og ser helt bort fra at mange i de nye hvite jobber i ROT kommer fra sysselsetting andre steder i økonomien og allerede genererte arbeidsgiveravgift, moms og andre skatter. Beregningene ser også bort fra at i den grad nettoøkningen kommer fra arbeidsinnvandring, påtar staten seg nye pensjonsforpliktelser. Det er ikke med i regnestykket.

Basert på regnestykker av samme type som hos Føretagerne, med anslag på 1,40 kroner inn for 1 krone ut i ROT-avdrag, sier analysesjef Bjørn Welhagen i Svenske Byggindustrier til NRK 31. januar 2013. at ROT-avdraget på 14 mrd. kroner gir 18-19 mrd. kroner fra det samme arbeidet i skatter og avgifter.

Det svenske Finansdepartementet

Det finanspolitiske rådet gir råd til den svenske regjeringens i økonomisk politikk. De vurderte ROT/RUT i 2010, De peker på at debatten om ROT/RUT har vært polarisert. Regjeringen argumenterer med at fradragene stimulerer arbeidskraftstilbudet og reduserer svart arbeid. Opposisjonen har pekt på fordelingseffektene. Rådet pekte på at det ikke finnes noen god vurdering av effektene av ROT/RUT i Sverige.

I 2010 anslo Finansdepartementet en langsiktig økning i sysselsettingen som følge av ROT på 12000 og RUT 7000. Netto skattetap pga. ROT på ble anslått til 0,8 mrd. kroner og for RUT 0,6 mrd. kroner. Anslagene var basert på at ROT og RUT påvirker priser og hvordan personer bruker tiden. Dette er dermed ikke en vurdering av etterspørselseffekten under krisen i Sverige. Analysen er basert på at skattefradragene øker det hvite markedet, samtidig som boligeierne reduserer arbeidet i egen bolig og tilbyr mer arbeidskraft.

I april 2011 hadde det svenske Finansdepartementet en gjennomgang av sysselsetting og ledighet i Sverige, og effekten av alle regjeringens reformer. Den samlede ledigheten var på 7,1 pst. i 2006. Departementet anslo at likevektsledigheten var på 6,6 pst. og den konjunkturbestemte delen bare 0,5 pst. ROT og RUT ble samlet anslått å redusere likevektsledighet med 0,2 prosentpoeng. I budsjettet for 2014 anslo Finansdepartementet at ROT og RUT samlet øker sysselsettingen med 25 000 personer og 27 000 årsverk og reduserer ledigheten med 0,3 prosentpoeng. Det presenteres ingen analyse, og heller ingen netto-konsekvenser for budsjettet.

2. Rapporter fra medier og andre kilder

ROT-ordningen gjelder arbeidsinnsats, inklusive moms, men ikke materialer. De siste par årene er det i Sverige avslørt omfattende fakturafusk, hvor materialer er blitt lavt priset, for å blåse opp arbeidsinntektene i fakturaen.

SVTs Uppdrag granskning tok opp dette 1. mai 2013. SVTs reporter ba om tilbud fra 50 installatører av varmepumper. Over halvparten var villige til å øke antallet arbeidstimer og redusere materialprisene. En installatør tok 12 000 kroner for 6 timers arbeid. Pga ROT-fradraget er det firmaet med den høyeste timepris som blir billigst for kunden.

Et eksempel på svindel var en varmepumpe til 80 000 kroner som ble solgt for 48 000, og jobben oppjustert fra 28 000 kroner til 64 000 kroner. ROT-fradraget økte da med 18 000 kroner.

Undersøkelser har gitt et bilde av usunn konkurranse og mye fusk, selv om analyser tyder på at usunn konkurranse er på vei ned. På bakgrunn av kritikken strammet regjeringen inn i fakturamodellen med et lovforslag i desember 2013. Det ble foreslått at i begjæringen om utbetaling skal det oppgis antall timer, debiteret betaling for materiale, samt hvilken type arbeid som er utført. Begjæring om utbetaling skal kun skje elektronisk og til kontoen som tilhører utføreren. Skatteverket får større mulighet til samlet vurdering. Dette vil redusere slik svindel, men ikke fjerne den. Det er vanskelig å anslå "riktige" materialpriser.

Ordnningen har også vært utsatt for annen svindel. En er å hyre inn slektninger, noe som er forbudt. I arbeidet med "ROT-avdragets effekter – Bidrar ROT-avdraget til samehelløkonomisk vinst?" ved Stockholms universitet i 2010 fant en at fradraget i et flertall tilfeller ble brukt som det var tenkt, men bare opp til taket for fradraget. Den resterende delen valgte forbrukerne å utføre svart.

Omfattende svindel og sosial dumping

Under oppslaget "ROT-avdraget bakom den vita fasaden" ga Kaliber i Sveriges Radio 21. april 2013 en knusende omtale av ROT-fradraget. Kaliber har bl.a. annet intervjuet 30 arbeidere som hver har jobbet på ulike ROT-prosjekter. Lønnene er ofte svarte eller uteblir. Arbeidsgiverne dukker opp med stadig nye firmaer. Det er ikke kontroll på arbeidsstedet slik som på store, ordinære arbeidsplasser. Rekrutteringen skjer gjerne i nettverk av landsmenn. Jobbannonsene er ofte på øst-europeiske språk, spansk eller arabisk.

Cajsa Torstensen som samordner Skatteverkets arbeid med ROT-fradrag sier til Kaliber at fokuset på deres innsats er på ulike typer bedrageri og feil i den forretningsdrivendes beskatning og bokføring. Derimot har man ingen mulighet til å kontrollere om utføreren har jobbet svart eller hvitt.

Pensjonert økokrimansatt Lennart Berg, en av Sveriges fremste eksperter på økonomisk kriminalitet sier at det en ser er – og som ROT-tilhengerne gjerne påpeker – er et hvitt kassaflyt mellom kundene og selskapene. Hvor mye av det hvite som egentlig er hvitt vet en lite om.

Familien Lundberg renoverte baderommet med ROT-fradrag. Kaliber kontaktet firmaet som utførte jobben, og som hadde en imponerende hjemmeside. Men bak fasaden var det intet personell. Hele forretningsideen er å hyre inn F-skattere (dvs. kontraktører med bedriftsskatt) fra Baltikum. De hadde ingen papirer på å ha hyrt inn den som utførte arbeidet hos Lundberg.

Det finnes nettverk som importerer billig svart arbeidskraft fra Øst-Europa og Russland. Flere av de utenlandske arbeiderne Kaliber snakket med jobbet svart og oppga at selskapet også hadde hvitt ansatte utad.

Kaliber stilte spørsmålet hvordan selskapene frigjør penger til svart lønn. Det er lite kontroll med svart lønn. Politiet utfører besøk på arbeidsplasser med kontanthåndtering, men på byggeplasser har de ikke adgang. Heller ikke Skatteverket har anledning, men gjennomfører kun skrivebordskontroller. Pia Bergman som samordner arbeidet mot svart arbeid og økonomisk kriminalitet i Skatteverket savner 3 viktige kontrollmuligheter:

- Krav til personallogg. De som har virksomhet restaurant-, frisør- eller vaskeribransjen har lovpålagt krav om å før personallogg. De må hver dag skrive ned hvem som jobber i lokalet og når.
- Rett til å gjøre uanmeldte kontrollbesøk.
- Månedrapporing – at arbeidsgiveravgift skal rapporteres på individnivå månedlig. Regjeringen har lovet dette, men trakk i april 2013 forslaget inntil videre med begrunnelsen at det er for byråkratisk.

Fagbevegelsen og byggebransjen samarbeider i "Byggbranchen i samverkan". De har i "Krafttag mot svartarbeid" i 2010 bl.a. skissert forslag for byggebransjen:

- Innføre legitimasjonsplikt og registrering av alle som er på arbeidsplassen. I 2010 hadde halvparten ID-kort.
- La Skatteverket gjøre uanmeldte byggeplassbesøk.
- Spesifisering av skatteinnbetaling på individnivå.

SvTs Vestnytt rapporterte i oktober 2010 om hvordan svenske firmaer med ROT, bruker latviske underentreprenører, som betaler 80 kroner timen til latviske arbeidere. Skatteverket sjekket ikke at skatt ble betalt i Latvia. Fordi tariffavtalene ikke er allmenngjort er det ikke straffbart å underbetale i Sverige. Det kan være et sivilrettslig kontraktsbrudd. Lønnen på 80 kroner kan sammenholdes med brutto arbeidskostnad i ROT på rundt 500 kroner timen, og det halve etter ROT-fradrag.